

Historické krovy v Chebu

Vrcholně středověké krovy ze 14. století

Nejstarší chebské krovy měšťanských domů pocházejí již z poslední třetiny 14. století. Najdeme je na domech čp. 3 a čp. 506 na východní straně chebského náměstí. Konstrukce se skládají z příčných vazeb tvořených párem šikmých krokví propojených ve třech úrovních vodorovnými hambalky spojenými s krokviemi tradičním tesařským spojem, tzv. jednostranně rybinovitým přeplátováním. V plných příčných vazbách jsou v ose pod hřebenem doplněny věšadlové sloupky vynášené párovými dvojicemi vzpěr ve tvaru písmene V a tvořící společně s rozpěrami a ondřejskými kříži podélnou vazbu. Vrcholně středověkému stáří odpovídá i tesařské značení provedené vyseknutými obdélníčky na hraně trámů nebo čtverečky v jejich ploše. Oba krovy představují ty úplně nejstarší zástupce řadových hambalkových krovů v ČR, u nichž je již provedeno i vázání v podélné rovině pod hřebenem střechy.

Pozdně středověké krovy z let 1400–1549

Jednou z nejpočetnějších a nejhodnotnější kolekcí jsou pozdně středověké konstrukce, kterých bylo nalezeno celkem 10. Starší schémata řazení příčných vazeb se v této době obohacují především o další věšadlové vzpěry, stojaté stolice v několika úrovních a velké ondřejské kříže posilující podélné provázání ve více svislých rovinách, které umožňují zastřešení čím dál větších půdorysů měšťanských domů. Najdeme je v překvapivě subtilní podobě jak již u nejstarších příkladů z počátku 15. století, tak v mnohem mohutnější a početnější podobě i pečlivém tesařském provedení u krovů ze 70. a 80. let 15. století. Tyto konstrukce vytvářejí mimořádně velké prostory vhodné pro uskladnění materiálu a zboží v jednotlivých úrovních, leckde ještě opatřených prkennými podlahami. Velkým překvapením je původnost všech krovů celé východní poloviny chebského Špalíčku s jednoduchými bočními stojatými stolicemi v jedné úrovni, datovaných krátce po roce 1450.

Renesanční krovy z let 1550–1599

Renesanční krovy jsou charakterizovány změnou v chápání navrhování vázaných tesařských konstrukcí od kolmo se protínajících rovinných ráků k primárně prostorovým konstrukcím spojeným s nástupem tzv. ležaté stolice. Ta je umístěna ve spodní úrovni, zatímco ve druhé úrovni zůstávají stojaté stolice. V ose pod hřebenem je stále podélná vazba rákové stolice, ale již ve vylehčené a zjednodušené formě. Konstrukce ležaté stolice je tzv. staršího typu, kdy je rozpěra držící vrcholy dvou šikmých sloupků vynášejících horní podélnou vaznici odsazena od hambalku. Dlouhý pásek, který to vše v příčném směru fixuje, je přeplátován přes hambalek, rozpěru, sloupek i krokv. V patě příčných vazeb ještě chybí podélná prahová vaznice. Podélné zavětrování v rovině střechy zajišťují nepravidelné ondřejské kříže. Tesařským značením jsou vyseknuté římské číslice a trojúhelníčky.

Raně barokní krovy z let 1600–1649

Dokonání revoluční změny v navrhování krovových konstrukcí se v Chebu událo již na samém počátku 17. století, kdy se objevují krovy, které již můžeme označit za raně barokní. Najdeme je zejména na dvou domech čp. 492 a 493 na severní straně náměstí, které již mají plně vyvinutou barokní ležatou stolicí dokonce ve dvou úrovních nad sebou. Celý vnitřní prostor těchto krovů ve všech úrovních je volný pro jakékoliv využití a konstrukce je skládána ze dvou prostorových útvarů nad sebou nesoucích páry krokví. Rozpěra je sice u těchto konstrukcí kvůli osově podélné vaznici odsazena od hambalku, ale obě ležaté stolice mají pětiboké podélné vaznice v horní i prahové úrovni, pásy jsou čepovány pouze do sloupků a rozpěr a podélné zavětrování v rovině střechy tvoří dvojice pravidelných ondřejských křížů. Mezi dvěma plnými příčnými vazbami najdeme tři mezilehlé. Tesařské značení je provedeno

rovným dlátem, rozlišené podle stran vyseknutým trojúhelníčkem. Datace krovu nad čp. 492 do přelomu let 1603/04 z nich opět činí nejstarší dnes známé konstrukce takového typu u nás.

Vrcholně barokní krovy z let 1650–1749

Jak nesmírně byl tento typ krovů progresivní, dokládají o více než 100 let mladší konstrukce vrcholně barokních ležatých stolic, které se většinou liší jenom v detailech, převážně především nahrazením vazných trámů v mezilehlých vazbách krátkaty. Celkem 10 konstrukcí představuje velmi hodnotný soubor ukazující použití vyspělých ležatých stolic v jedné, dvou, nebo dokonce třech úrovních nad sebou. Podélná zavětrování v rovině střechy kombinují několik schémat symetrických ondřejských křížů, velkých vzpěr tvaru písmene V v jednoduché podobě nebo doplněných krátkými symetrickými vzpěrkami až k jednoduchým párovým vzpěrám. Obrovské rozpory, které přesahují i 20 metrů, si vynutily opětovné doplnění stojatými stolicemi v různých úrovních a v různých podobách, většinou zavětrovaných v příčném i podélném směru symetrickými pásky. Zajímavé je časté zdobení trámů nebo zbytky půdních vestaveb.

Pozdně barokní krovy z let 1750–1799

Pozdně barokní konstrukce se vyznačují snahou o zjednodušení podélné vazby ležaté stolice a nahrazení vazných trámů v mezilehlých vazbách systémem krátkat do výměn. Většinou kombinují vylehčené ležaté stolice v jedné úrovni a stojaté stolice v jedné nebo obou horních úrovních. Jako nosný základ slouží ve spodní úrovni pozdní ležatá stolice i pro nesení mansardové střechy domu čp. 490 na rohu náměstí a Kamenné ulice. Druhá mansardová střecha na hlavním chebském náměstí na čp. 494 v severozápadním rohu Špalíčku má bohužel spodní úroveň krovu vyplněnu půdní vestavbou, takže konstrukční systém krovu není znám. Tvarem střechy by však konstrukce mohla spadat do pozdně barokního období.

Klasicistní krovy z let 1800–1899 a první poloviny 20. století

V období po roce 1800 se u celkem 12 případů setkáváme s širokou paletou různých typů krovů. Přežívají varianty vylehčených ležatých stolic a vracejí se různé podoby stojatých stolic. Obecně jsou konstrukce jednodušší, subtilnější se snahou o omezení dlouhých profilů. Zároveň se většinou podstatně snižuje výška krovu, čímž se zákonitě mění geometrická figura celé střechy s nižším sklonem a menší nápadností její hmoty. Konstrukčně se mezi doposud výhradně používanými kroky s hambalky začínají objevovat vaznicové krovy bez hambalků, které jsou někdy nahrazeny kleštinami.

Novodobé asanační krovy z let 1950–1967

Svébytný soubor představuje 10 krovů z doby po roce 1945, z doby asanace historického jádra Chebu v letech 1950–1967. Jde o často velmi mohutné vaznicové konstrukce, které musely respektovat hmotu původních střech danou mezidomovními zděnými štíty. Byly navrženy jako dobře promyšlené kvalitní stavitelské konstrukce a provedeny pečlivě tesařským způsobem, byť s použitím soudobých technik strojního řeziva a spojovacích prostředků v podobě šroubových svorníků. Proto mají i přes své nevelké stáří velkou památkovou a stavebněhistorickou hodnotu. Typologicky jde o vaznicové konstrukce nesené systémem stojatých a šikmých stolic, ztužované pomocí párových kleštin. U větších rozponů jde většinou o kombinaci dvou stojatých, nebo šikmých stolic ve spodní úrovni se dvěma vysokými stolicemi podpírajícími vaznice ve druhé úrovni, ale vybíhajícími již z vazných trámů v první úrovni. Vaznice v podélném směru pomáhají vynášet symetrické párové pásky, v příčném směru vazby ztužují párové šroubované kleštiny.